

KIRŞEHİR DALAKÇI KÖYÜ SÖZ VARLIĞI DERLEMELERİ ÜZERİNE

Nail Tan

- Yakın dönemde bazı il, ilçe hatta köylerin söz varlığını belirleme amaçlı araştırmaların, yayınların çoğaldığını memnuniyetle görmekteyiz: A. Esat Bozyiğit'in *Ankara İli Ağzı Sözlüğü* (1998), Aynhan Sarıhan'ın *Beyceli (Fatsa, köy) Sözlüğü* (2003), Ali Abbas Çınar'ın *Muğla İli Ağzı Sözlüğü* (2004), Ahmet Buran'ın *Elazığ Yöresi Söz Varlığı* (2008), İbrahim Gösterir'in *Örnekli Tanıklı Çorum Ağzı Sözlüğü* (2009), Yaşar Çağbayır'ın *Denizli Serinhisar Yukarı Karacay Köyü Ağzı / İnceleme-Sözlük* (2009), Ergün Acar'ın *Kastamonu Yöresi Söz Varlığı* (2010), Fikret Kesten'in *Sivas Sözlüğü* (2013), Cemil Gülseren'in *Malatya Sözlüğü* (2014) gibi. Bu yayınların akademisyenlerce hazırlananları genellikle ağız araştırmalarına dayanmakta iken akademisyen olmayanlar ise atasözü ve deyimleri derlemeye önem vermektedir. İtiraf etmek gerekir ki bir yörenin söz varlığını tespit olayı bilim dünyasının en zor araştırmalarından biridir. Bu işe bazen bir ömür bile yetmeyebilir. Ancak her şeyin tamamlanmasını beklemeden zaman selinin önünden ne kadar çok kütük kapılabilirse kâr saymak gerek. Nitekim söz varlığı araştırması-derlemesi yapanlar daha çok, çalıştıkları yöreye özgü söz varlıklarını tespitte ağırlık veriyorlar ki doğrusu da budur ve Türkçe için az kazanç değerlidir.

Ne zamandır üzerinde durup yazmak istediğimiz, bizi heyecanlandıran bir köy söz varlığı derleme çalışmasına nihayet el atabildik:

Erbaş, İbrahim (2015), *Kırşehir Dalakçı Köyü / Söz Varlığı, Folklor, Geçmiş Günler*, Ürün Yayınları Ankara, 384 s.

Kitaptaki sözlerin çoğunu 1983'te vefat eden babaannesi Fadime Erbaş'tan işittiğini belirten Erbaş, 1950 yılında Mucur Dalakçı köyünde doğmuş. Köyünün ilkokulunu bitirdikten sonra Ankara'ya gelip ortaokula devam ettiyse de ikinci sınıfta öğrenimini yarıda bırakıp çalışmaya başlamış. Vatan görevini yaptıktan sonra 1973 yılında Almanya'ya gitmiş. Fabrikalarda çalışıp 2000'li yılların başında emekliye ayrılmış. Çocukları Almanya'da. Hâlen yılın yarısını İzmir'deki evinde ve Kırşehir'de, diğer yarısını da Almanya'da geçiriyor. 1987'den itibaren derlemeye başladığı köyünün söz varlığını ve bazı geleneklerini oğulları Bülent ve Levent'in yardımıyla bilgisayar ortamına aktarıp Ürün Yayınlarının sahibi Metin Turan'a getirmiş. Onun yönlendirmesiyle hâlen Trakya Üniversitesi Öğretim Üyesi ve TDK Bilim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Ahmet Günşen'i bulmuş. Prof. Günşen'in tasnif ve yazım düzeltmeleri çerçevesinde kitap yayımlanacak duruma gelmiş.

Kitap; yazarın amacını, hazırlarken izlediği yolu anlattığı "Giriş"ten (s. 9-17) sonra şu bölümlerden oluşmaktadır:

Sözlük (s.19-325): Dalakçı köyünde sıkça kullanılan bazı kelime ve grupları, ağız özellikleri belirtilip anlamları verilerek alfabetik sıralanmış. A, B, C harflerinden beşer söz varlığını örnek göstermek istiyoruz:

A: acer, afenimek, ağsamak, al bağlama, alamaç.

B: balamır, bal başı, banaz, baharah olmah, bayrah, galdırma.

C: calba, carmalah, ceciği gevşemek, celik cücük, coştan.

"Arada Sırada Konuşulan Deyimler ve Atasözleri" (s. 326-364): Bu bölüm üzerinde ayrıntılı durulacaktır.

"Acı Badem Tadındaki Bazı Yaşanmışlıklar" (s. 366-370): Bazı gelenek ve göreneklerle ilgili söz varlıklarından örneklere yer verilmiş: "Ayaklara karasakız yapıştırmak", "destur çekmek", "sırt çekmek", "yel bağlamak", "sarılık kesmek" ve "gel pazara alırım" gibi.

"Ters Anlamlı Konuşmalar" (s. 371-372): "Ayakkabı çitlemek", "çekirdek çitlemek", "davul döğdürmek", "tuz çekmek", "kerpiç kesmek", "yoğurt çalmak" gibi söz varlıklarının dış ve mecazi anlamları arasındaki farka işaret edilmektedir.

"Gariş / Kargış Verme, İntizar Etmelerden Bazıları" (s. 373-376): Kargış / ilenç / beddua / intizar olarak 36 örneğe yer verilmiştir: "Adın kara yere gele", "boğazında hörtük çıka", "dipde yat da gapıyı bekle", "gözünün elifi döküle", "yattığın yer yün tarağı olsun", "malamat olasıca" gibi.

“Tevir, Türlü” (s. 377-384): “Boğazına durmak”, “deriyi küllemek”, “gün göbeğine düşene kadar yatmak”, “tava dibi çalmak”, “yüzüm ayağının altına”, “nureylik etmek”, “sıçan çıkartmak” gibi kalıplaşmış, bazıları deyimleşmiş söz varlıklarıyla ilgili açıklamalar.

Kitabın bizi en çok ilgilendiren yönü atasözleri ve deyimler oldu. Son yıllardaki, sözlüklere ya hiç girmemiş ya da çeşitleme durumundaki atasözleri ve deyimleri Türkçeye kazandırmak amacımız çerçevesinde, bu tür söz varlıklarını incelemeye çalıştık. Aslında kitabın tamamı, *Derleme Sözlüğü* ile *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler*'in ek ciltlerine alınması niyetiyle TDK uzmanlarınca taranıp değerlendirilebilir.

Erbaş'ın derlemelerinden atasözü ve deyimleri bir dergi yazısı bağlamında değerlendirmemiz mümkün değildi çünkü oldukça fazla sözle karşı karşıyayız. Bunların içinden seçtiğimiz bir grubu (atasözlerini), ilgililerin dikkatlerini kitaba yöneltmek amacıyla içinde en çok söz varlığı barındırdığına inandığımız sözlüklerle karşılaştırarak bilim dünyamıza sunmaya çalıştık. Bu sözlükler; TDK'nin genel ağdaki / internet sözlükleri, *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler* derlemesi, Ömer Asım Aksoy, Feridun Fazıl Tülbentçi, Nurettin Albayrak, İsmail Parlatır ve Metin Yurtbaşı'nın hazırladıklarıdır. Sözlerin önünde Erbaş'ın oldukça uzun açıklamaları vardır. Yazımızda bu açıklamaları kısaltmak zorunda kaldık. Çoğu, Erbaş'ın 1983'te kaybettiği babaannesi Fadime Erbaş'tan işitilerek derlenmiş, Dalakçı köyü atasözlerinden seçtiğimiz örnekler; mutlaka dil bilimcilerin, sözlük bilimcilerin dikkatinden kaçmayacaktır.

A. Atasözleri:

Akıllı atını, deli tütününü över. (s. 328)

Köy yerindeki akıllı insanlar; at, eşek, öküz, inek gibi daima işlerine yaran mallarını överler ki başkaları gelip istemesin çünkü kişi sevdiği, be-

ğendiği bir malı kolay kolay başkasına vermez. Akılsız insanlar ise halk içinde saygı görmek için sigara, tütün ve çakmaklarını överler. Bu durum karşısında çevresindeki insanlar sigara ve çakmağı isteyip kısa sürede tükenmesine, çakmağının gazının bitmesine sebep olurlar. Böylece akılsız, hem malını hem de parasını kaybeder. Derleyici, at ve tütünün yerine başka canlı ve cansız varlıkların konularak sözün ortama uyarlanabileceğini de belirtmiştir. Sözlüklere şu anlamıyla girmesi mümkündür: “Akılnı iyi kullanan insanlar, yararlı mallarına sahip çıkıp onları çoğaltırken akılsızlar, kolaylıkla aldatılıp mal ve paralarının kaybına sebep olurlar.”

Çoban hediyesi / hedayesi çalılı olmuşt. (s. 335)

“Çalılı”; Dalakçı ve çevresindeki köylerin arazisinde ilkbaharda ortaya çıkan, kalın kıvrımlı kökü içindeki sütü dolayısıyla yenen bir ottur. Köküne zarar vermeden sivri uçlu bir değnekle topraktan çıkarılıp yıkanır. Sadece kökleri çiğ olarak yenir. Söz, çoban hediyesinin çevresinde kolayca bulunduğu maddi değeri düşük ancak insanı besleyecek kadar manevi değerinin yüksek olduğunu belirtirken mecazi anlamıyla hediyeğin önemine işaret etmekte; büyük küçük, değerli değersizinin gözetilmeyeceğini ortaya koymaktadır. Türkçede eş ve yakın anlamlı bazı atasözleri sözlüklere girmiştir:

Çoban armağanı, çam sakızı / Çam sakızı, çoban armağanı. (Albayrak, 2009: 295, 305)

Çoban armağanı kuru kızılıcık. (Albayrak, 2009: 305)

Çoban armağanı bir çiğnem sakız. (Albayrak, 2009: 306)

Düğünde kusura bakılmaz, düğün de kusursuz olmaz. (s. 338)

Düğünlerde sevinç, telaş ve heyecan dolayısıyla bazı hatalar yapılması normal bir durumdur. Diğer taraftan kusur, hata izafi / göreceli bir kavramdır. Kişiden kişiye hata, kusur anlayışı değişir. Kimi düğünde “Niçin içki yok?” diye kızarken kimi de “Neden içki içiliyor?” diyebilir. Bu sebeple düğünlerde konukların tamamını memnun etmek hiçbir zaman mümkün değildir. Daha önce düğün düzenleyenler, genellikle başkalarının düğünlerinde bu yüzden daha hoşgörülü olurlar. Bizce söze şu anlam verilebilir: “Düğün, bayram gibi sevinçli olaylarda kusur aramak yerine yaşanan mutluluğu, sevinci paylaşmak gerekir.”

Elin batman, gözün terazi. (s. 341)

Batman, yörelere göre miktarı değişen bir ağırlık ölçüsüdür. Derlemeci, bir batmanın 8 kg. gelebileceğini yazmış. Dalakçı’da kafası dağınık, hesapsız

kitapsız para harcayan, sonra da perişan olan kişilere uyarı, öğüt mahiyetinde “Elin batman, gözün terazi.” derlermiş. Elde ağırlık, gözde terazi, tartı olunca yanlış tartmak kaçınılmazdır. Sözü, atasözü hâline getirmek için sonuna “olmasın” yardımcı fiilini eklemek gerek. Birçok atasözü sözlüğünde “El / göz terazi, göz / el mizan / terazi.” olarak yer almış. Anlamı, “cisimlerin elle tartılıp gözle hacimlerinin tahmin edildiği” şeklinde yazılmıştır (Aksoy, 1988: 265; Parlatır, 2007: 214 gibi). Bizce bu anlam yetersizdir. El ve gözün iyi ve yararlı işlerde adaletli şekilde kullanılması gerektiği öğütlenmektedir. Dalakçı’daki anlamı, ikinci madde olarak yazılabilir.

Gözler terazi, gönüller batman. (Parlatır, 2007: 251) çeşitlemesinin anlamı biraz farklıdır.

Evin varsa sıvat / suvat, avradın varsa donat. (s. 343)

Evlerin içinde oturanlar tarafından sürekli onarılması, dökülen sıva ve banelerinin yenilenmesi gerekir. Metruk, oturulmayan evler kısa sürede yıpranır, yıkılmaya yüz tutar. Eşler de evler gibidir. Bakımları yapılmaz, güzel elbiseler alınmazsa sağlıkları bozulur, mutsuz oldukları gibi ailenin diğer bireylerini de mutsuz ederler. Sözde; ev ve eşin bakım ve güzel görünme ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği öğüdü verilmektedir. Bazı atasözü sözlüklerine, aynı anlamda şu çeşitlemeleri girmiştir:

Evin çirkinse sıva çal, karın çirkinse urba. (Albayrak, 2009: 445)

Karın kötüyse donat, evin kötüyse sıvat. (Yurtbaşı, 2012: 206)

Kapını değiştirirsin/değiştirin amma kaderini değiştiremezsin / değiştiremen. (s. 344)

Bir genç kız; evlilik yoluyla bir kapiya varır, yuvaya kavuşur. Mutlu olmasa da çoluk çocuğa karışarak yeni hayatına alışır. Alışamayıp eşinden ayrılıp, başka bir evlilik yapıp mutluluğu arayan kadın; çoğu zaman birinci evliliğini arar. Dalakçı’da, boşanıp yeni evlilik yapan kadınlar için söylenmişse de erkekler için de geçerlidir. Türk toplumunda boşanma hoş karşılanmayan bir davranıştır. Asıl olan, yuvayı başlangıçta sağlam kurup ömür boyu devam ettirmektir.

2011 yılında, Zile’de, Mehmet Ali Erdin’den derleyip (annesinden işitmiş) bir makalemizde ele aldığımız “Yastık değişir ama kader değişmez.” atasözü de eşinden memnun olmadığından ayrılan, yeni evlilik peşinde olan erkeklere nasihat için söylenmiştir (Tan, 2012: 93-94).

Nurettin Albayrak, TDK’nin bölge ağızlarından derlediği atasözleri arasındaki şu söze, tam katılmadığımız “İnsan alınyazısını değiştiremez, ölümü

önleyemez. Mutlaka mezarda yatacağı zaman gelir.” anlamını vermiştir: *Yazı denişmez / değişmez, yastık denişir / değişir.* (Albayrak, 2009: 881; TDK BAAD, 2016: 222)

Sivaslı halk bilimci Müjgân Üçer, “Yastık değişir, kader değişmez.” sözünü verdiğimiz anlamda sözlüğüne almıştır (Üçer, 1998: 164).

Kaynana gelin olduğunu, gelin de kaynana olacağını bilirse evde geçimsizlik olmaz. (s. 345)

Gelin kaynana anlaşmazlığı, aile hayatında sıkça rastlanan bir olaydır. Özellikle geniş aile yapısına sahip köylerde, kasabalarda; sözlü edebiyata, türkölere, âşık edebiyatına yansayan bir öneme sahiptir. Atalarımız, geniş ailenin bu vazgeçilmez anlaşmazlığına, tartişmasına Dalakçı köyünde bu güzel çözümlü bulup öğüt / nasihat hâline getirmişlerdir.

Koçluk kuzu salda belli olur. (s. 347)

Sal, Dalakçı köyünde, ağıllarda kuzuların annelerinden ayrı tutulduğu bölümdür. Bazı erkek kuzular, ko adayları, annelerine kavuşup süt emmek için zıplayıp sal kenarındaki tahta perdeleri aşmak ister. Sürü sahibi; bu tür hareketli, çevik kuzulara bakıp ileride iyi bir koç olacağını tahmin eder ve bu sözü söyler. Kuzu, aslında erkek bebeği temsil etmektedir. Bebeklerin, küçük çocukların hareketlerine, davranişlarına bakarak anne, baba ve akrabalar da benzeri “Adam olacak çocuk...” diye başlayan pek çok atasözü üretmişlerdir. Bahsi geçen sözün, eş ve yakın anlamlı bazı çeşitlemeleri sözlüklerde yer almıştır:

Koç olacak kuzu köm / kom önünde belli olur. (Albayrak, 2009: 651)

Koç olacak kuzu kuşağında (ığda) belli olur. (Albayrak, 2009: 651)

Koç olacak kuzu koz önünde belli olur. (Albayrak, 2009: 651)

Herkes közü kendi önüne deşiyor (s.350).

Köylerde, ocak karşısında veya mangal etrafında ısınılan dönemden kalma bir sözdür. Ocakta veya mangalda bulunan közleri maşa ile ortaya çıkarıp kendi önüne çekerek daha çok ısınma amacındaki çıkarcıları uyarmaktadır. Erbaş’a göre; kötü sonuçlanan bir olayın tarafları, mahkeme veya toplum karşısında daima kendilerini haklı çıkarmaya çalışırlar. Herkes kendi çıkarını düşünür. Bu anlama katılmamak mümkün değil. Diğer taraftan köylerde sıcak külle kaplanıp, üzerine köz konularak pişirilen “kül çöreği” denilen ekmek çeşidi sembolü, eş anlamlı bazı atasözleri sözlüklerde karşımıza çıkmaktadır:

Herkes/her kişi kendi çöreğine köz eşer. (Albayrak, 2009: 518, 526)

Herkes külü kendi çöreğinin üstüne çeker. (TDK BAAD, 2016: Silifke, 136)

İşe arkasını dönen adamdan hayır gelmez. (s. 379)

Gündelik olarak kısa süreli işlerde çalışanlardan bazıları bir gündelik daha fazla almak için işin bitmesini istemezler. İşe arkasını dönüp arkadaşlarıyla sohbet edip zamanı doldurmaya çalışırlar. Böyle işçiler, işverenler tarafından sevilmezler ve kendilerine tekrar iş verilmez. Derleyicinin bu açıklamasının yanı sıra sözün iş ve mesleklerle ilgili genel bir anlamı daha vardır. Bir işe, mesleğe sahip olanların; iş-meslek ahlakına uygun hareket etmedikleri takdirde başlarının derde gireceği, işsiz kalabilecekleri uyarısı sözün özünü oluşturmaktadır. Atasözü sözlüklerinde eş veya yakın anlamlı bazı örnekler de yer almıştır:

İşine kim hor bakar, boynuna torba takar. (Albayrak, 2009: 566)

İşini bilen avuç açmaz. (Albayrak, 2009: 566)

İşini bilmeyen uluya uluya gider. (Albayrak, 2009:566)

Ustanın iyisi heliği az harcar. (s. 382)

Helik; Dalakçı köyünde taş duvar örülürken büyük taşları dengede tutmaya yarayan küçük, kırık taşlara denir. Usta duvarcılar, hangi taşın diğer taşlarla uyum sağlayacağını bilir ve daha az helik kullanırlar. Acemi ustalar ise daha çok helik kullanarak duvar örerler. Çok helikle örülen duvar sağlam olmaz. Küçük bir sarsıntıda yıkılabilir. Ayrıca helik oluşturma ve onlarla duvar örme daha fazla zaman alacağından harcanan para da çok olur.

Bizce bu sözde usta duvarcı örneğinden yola çıkılarak iş ve meslek sahiplerinin işlerinin ehli olmaları gerektiği, böyle olduğunda başarı ve kazançlarının artacağı düşüncesi vurgulanmaktadır.

Yedi bacanak bir çavdar sapına sığarmış. (s. 383)

Derleyiciye göre bu söz, bacanakların birbirleriyle çok iyi geçindiklerini ifade için söylenmiştir. Bizce bu dış anlamın altında; birbirleriyle iyi geçinen akrabaların, yardımlaşma yoluyla en kötü günleri bile kolaylıkla geride bırakacakları düşüncesi yatmaktadır. Bacanakların iyi geçinmesinin temel sebebi; Medeni Kanun'dan önce kızlara miras hakkının tanınmaması, bu hakkın verildiği dönemde de birçok kızın erkek kardeşlerinin lehine miras hakkından vazgeçmeleridir diyebiliriz. Kardeşler arasında genellikle miras dolayısıyla zaman zaman anlaşmazlık yaşansa da bu durum baca-

naklar arasında ya hiç görülmez ya da seyrek rastlanılır. Sözün eş anlamlı bazı şekilleriyle sözlüklerde karşılaşmaktayız:

Dokuz bacanak bir çavdarın gölgesinde eğlenirmiş. (Albayrak, 2009: 362)

İki kardeş bir evde geçinememiş, yedi bacanak bir çavdar sapının gölgesinde geçinmiş. (Albayrak, 2009: 546)

Kırk bacanak bir yorgana girmişler, demişler “Daha yok mu?”. (Albayrak, 2009: 630)

Kırk bacanak bir ayırık köküne sarılmışlar da “Aramız ayrı düştü.” Demişler. (Albayrak, 2009:630)

Diyecek laf çok da ceremeye verecek para yok. (s. 338).

Kötü bir olay dolayısıyla sebep olana söylenecek hakaret mahiyetinde pek çok söz varsa da yaralanma, cinayet vb. cezalarla sonuçlanacak bir durum yaratmamak için susmak, dile hâkim olmak en doğru davranıştır. İlk bakışta deyim gibi gözükken bu söz, dikkatle incelendiğinde bir öğüt niteliğindedir. Kötü söz söyleme, hakaret etme durumunda insanların para cezasına çarptırılacağı hatta hapse düşeceği hatırlatılarak dillerine hâkim olmaları gerektiği öğütlenmektedir.

B. Deyimler:

Kitabın deyimler bölümünde sözlük değeri yüksek daha fazla söz varlığı bulunmaktadır. Bu yazımızda, sadece bazı örnekleri sıralamakla yetinecek, başka bir makalemizde anlam ve çeşitlemeleriyle birlikte incelemesini yapmaya çalışacağız:

Ağzı yabana konuşmak. (s. 326)

Ağzını koyacak yer bulamamak. (s. 327)

Altında yaygısı, gönlünde kaygısı yok. (s. 326)

Başında otlar bitmek. (s. 333)

Besmeleye uğramış şeytan gibi tıram tıram olmak. (s. 333)

Burnu yeri süpürmek. (s. 335)

Döğülecek yarması olmak. (s. 338)

Ekini göğken yemek. (s. 339)

Ele ar, düşmana zor [evlenmek]. (s. 340)

Elentiyi yem sanmak. (s. 341)

Kangal/kenger kökü yemiş gibi konuşmak. (s. 344)

Kazmayı kütüğe saptamak. (s. 345)
Keçileri gelmek. (s. 346)
Lafı cebinde olmak. (s. 355)
Peynir satanın taş toplayıcısı. (s. 358)
Suyu görmeden ayran olmak. (s. 360)
Tarla mı kesekli, biz mi kaçamıyoruz? (s. 361)
Tetik çektirmemek. (s. 361)
Yüzü okunmaz mühre benzemek / dönmek. (s. 364)
Yüzüm ayağının altına. (s. 382)

Sonuç

İbrahim Erbaş'ın Dalakçı köyü söz varlığı derlemeleri, -yöntem ve teknik bakımından kusurlu görülse de- açıklamalardaki kültürel bağlam bilgileri sayesinde inandırıcı bir hüviyete bürünüyor ve Türkçeyi zenginleştirdiği gerçeğini değiştirmiyor. Bilim şüpheciliğini taşıyan, akademik unvanlı bilim insanlarımızı da daha ayrıntılı derleme ve araştırmalar için de Dalakçı ve diğer köylere yönlendiriyor.

Kaynaklar:

- Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri Sözlüğü*, 7. bs., İnkılap Yayınevi, İstanbul 1988, 486 s. [2667 söz]
- Albayrak, Nurettin, *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, Kapı Yayınları:184, İstanbul 2009, 1140 s. [18.838 söz]
- Parlatır, İsmail, *Atasözleri Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2007, 574 s. [5076 söz]
- Tan, Nail, "Yeni Bir Atasözü, Deyim veya Nasreddin Hoca Fıkrası Derlemenin Mutluluğu", *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 16, 3/2012, s. 315-322; *Öz Köz Söz*, Kültür Ajans Yayınları: 249, Ankara 2014, s.91-98.
- Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 2. bs., İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1977, 581 s. [17.440 söz]
- TDK, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Haz.: H. Akalın, R. Toparlı, B. A. Tezcan, Genel Ağ, 2009. www.tdk.gov.tr/index.php?Option=com-atasozleri&view=atasozleri. [2396 atasözü, 11.209 deyim]
- TDK, *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler*, 5 bs., Baskıya Hazırlayan: M. S. Kaçalin, TDK Yayınları: 279, 331, Ankara 2016, 494 s. [5788 atasözü, 5674 deyim]
- Üçer, Müjgân, *Atalar Sözü Yerde Kalmaz / Sivas'ta Sözlü Gelenek*, İstanbul 1998, 377 s.
- Yurtbaşı, Metin, *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, 10 bs., Excellence Publishing, İstanbul 2012, 704 s.